

Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemon

Derginin ana sayfası: <http://dergipark.gov.tr/anemon>

Araştırma Makalesi • Research Article

Ulus Dönüşüm Sürecinde Pan-Afrikanist Bir Liderlik Örneği: Burkina Faso ve Thomas Sankara

An Example of Pan-Africanist Leadership in The Process of Nation Transformation: Burkina Faso and Thomas Sankara

Ensar Küçükaltan*

Öz: Afrika ülkelerinde bağımsızlık süreçlerinin ilki Gana'da 1957 yılında Kwame Nkrumah önderliğindeki mücadele ile başlamıştır. Bu mücadele, 1960lar boyunca kıtanın diğer bölgelerine de yayılmış ve Afrika ulusları üst üste bağımsızlıklarını kazanmıştır. Sürecin en önemli fikri çıktılarında biri, bağımsızlığın daha ötesinde bir gelecek tahayyülü içeren Pan-Afrikanizm (Birleşik Afrika) düşüncesidir. Bu düşünce, Afrika ulusları için sembol haline gelen pek çok ulusal kahramanın fikirleri ile genişlemiş farklı formlara ulaşmıştır. Nkrumah haricinde Sankara, Lumumba, Cabral gibi isimler, bu ideolojiyi kendilerince yorumlamışlardır. Thomas Sankara, sayılan liderlerin arasında ulus dönüşümü ideali ile Pan-Afrika düşüncesini birleştirmesi özelliği ile farklı bir konum kazanmıştır. Burkinabe kimliğinin oluşumu ve daha büyük bir pencereden bu kimliğin birleşik bir Afrika tahayyülü içerisinde değerlendirilmesi, Burkina Faso ve Sankara'ya diğerlerinden ayırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Pan-Afrika, Sankara, Burkinabe*

Abstract: The first independence process in African countries began in Ghana in 1957 with the struggle led by Kwame Nkrumah. This struggle spread to other parts of the continent throughout the 1960s, and African nations gained their independence one after the other. One of the most important intellectual outcomes of the process was the idea of Pan-Africanism (United Africa), which envisioned a future beyond independence. This idea has taken different forms, expanded by the ideas of many national heroes who have become symbols for their nations. Apart from Nkrumah, names such as Sankara, Lumumba, and Cabral have interpreted this ideology in their own way. Among these leaders, Thomas Sankara distinguished himself by combining the ideal of nation transformation with Pan-African thinking. The formation of the Burkinabe identity and the evaluation of this identity from a larger perspective within a unified African imaginary distinguishes Burkina Faso and Sankara from the others.

Keywords: *Pan Africa, Sankara, Burkinabe.*

* Dr., Afrika Koordinasyon ve Eğitim Merkezi AKEM Koordinatörü, afriquensar@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3101-6972

Cite as/ Atf: Küçükaltan E. (2023). Ulus Dönüşüm Sürecinde Pan-Afrikanist Bir Liderlik Örneği Burkina Faso ve Thomas Sankara, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(Afrika), 102-113.
<http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1339558>

Received/Geliş: 08 August/Ağustos 2023

Düzeltilme/Revised form: 18 August/Ağustos 2023

Accepted/Kabul: 25 August/Ağustos 2023

Published/Yayın: 30 September/Eylül 2023

Giriş

Doğumundaki adı Thomas Noel Isidore Ouedraogo olan Sankara bugünkü adıyla Burkina Faso olarak bilinen Afrika ülkesinin sembol isimlerinden biridir. Mücadelesi ve Birleşik Afrika'ya dair düşünceleri ile namı ülkesini aşmış ve bir Afrika kahramanına dönüşmüştür. Sömürge sonrası dönemin karmaşık ilişkilerinin dışında kalmayı başarmış ve emperyalistlere karşı duruşu ile Afrika'nın apolitik olmayan gençleri üzerinde önemli izler bırakmıştır.

21 Aralık 1949'da Yukarı Volta'nın (Burkina Faso) Yako isimli bir kasabasında doğmuştur. Babası Fransız ordusunda İkinci Dünya Savaşı'nda yer alması için çağrıldığında Müslümanlıktan Katolikliğe geçmişti. Orduya katılımında dönemin şartlarında bugünden daha fazla etkili olan kabileciliğin etkili olduğunun altını çizmek gerekir. Annesi, köklü bir geçmişe sahip Mossi etnik grubundan gelmekte ve Ouedraogo soyadı da bu etnik gruptaki pek çok aile tarafından kullanılmaktadır. Mossilerin bugünkü oranının yüzde elliden fazla olduğu belirtilmektedir. Soyadı ile ilgili değişikliğin Thomas'ın okula başladığı dönemde babası Joseph tarafından yapıldığını ve Sankara soyadının bu dönemden itibaren kullanıldığını kaynaklarda zikredilmektedir.¹

On bir kardeşli geniş bir ailede büyüyen Thomas, okula başladıktan hemen sonra etrafına yaşlılarına göre daha geniş bir perspektiften bakmayı başarmıştır. Babasının görevi vesilesiyle ayrıcalıklı bir durumda olduklarını fark etmiş ve diğer çocuklarla kaynaşmaya başladıkça ilgisini bu yöne çevirmiştir. Bu dönemde doğduğu yerin içerisinde bulunduğu şartlara daha yakından bakmak, genç Thomas'ın hissettiklerine dair fikir verebilir. Yukarı Volta, etrafındaki diğer bölgeler gibi Fransız sömürgesi altında bulunmaktaydı. Daha önce Batı Afrika kolonisi altındaki bu topraklar, 1919 yılı ile beraber Yukarı Volta adıyla hususi bir koloniye dönüştürülmüştü. Pamuk yetiştiriciliği dışında fazla materyalin elde edilemediği zamanlarda bu bölgenin Fransızlar için en kullanışlı yanı yol, demiryolu gibi inşa işlerinde ve bahçelerde tarım amacıyla kullanabildiği gençlerin sayısının oldukça fazla olmasıydı. Fransa'nın sömürgelere atadığı yöneticilerin rakamsal değerleri incelendiğinde bu bölgeye nispeten daha az kişi gönderdiği görülmektedir. Bu durum, bölgeye daha az önem verdiğinin bir göstergesiydi. Avrupalı ailelerin çocukları ile aynı bölgede büyüyen Thomas, on bir yaşında ülkesinin bağımsızlığını kazanmasına kısa bir süre kala, arkadaşları ile Fransız bayrağını indirmiş, yerine Afrika simgesi renklerden oluşan yeni bir bayrağı göndere çekmiştir. İlerleyen süreçte ülkenin lideri haline gelecek olan Sankara, ulusal bir dönüşüm ideali ile birleşmiş bir Afrika'yı beraber hayal edecek ve çoğu elit politikacının yapamayacağı reformlara imza atacaktır.

1. Bağımsızlık Sonrası İstikrarsızlık

Yukarı Volta 5 Ağustos 1960'ta Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. 1919-1957 arasında sömürge sınırlarında değişiklikler yapan Fransa, kıtada esen bağımsızlık rüzgârı ve sömürge yönetimlerinin artan maliyetlerini de göz önünde bulundurarak bu bölgeyi bırakmıştır. Diğer bölgelerde de yaşandığı gibi, bağımsızlığın alınması tüm sorunların bitmesi anlamına gelmemekteydi. Kendini yönetecek olan tüm ülkelerde yeni yönetimi kimlerin devralacağı ve nasıl bir yönetim sergileneceği merak edilmekteydi.

Bağımsızlık sürecinin ilk devlet başkanı daha önce de siyasetin içerisinde olan Maurice Yaméogo olmuştur. Yaméogo Fransa ile yakın ilişkiler kuran, hatta danışmanları içerisinde Fransızlar olan bir başkan olarak ilk beş yıllık dönemi noktalamıştır. Bu dönemin sonlarına doğru artan baskıcı politika, hapis cezaları, elit tabakanın ayrıcalıklı durumu, rüşvet ve diğer bazı rahatsızlıklar sebebiyle halk ile bağın bir kısmı kopmuştur (Harch, 2014: 5). Buna rağmen tek aday olarak girdiği 1965 seçimlerini %99,9'luk bir oy oranıyla kazanmıştır (Nohlen, Krennerich, & Thibaut, 1999: 145). Ancak ekonomik zorluklar iktidarı çevrelemeye devam etmiş ve seçimlerin ardından 1966 yılında işçilerin grevi başlamıştır.

¹ Bu arada Sankara soyadına sahip pek çok ailenin bugün hala Müslüman olduğu bilinmektedir.

Ülkenin içerisinde bulunduğu çalkantılı durum sürerken Sankara lise eğitimi için ailesinin yanından ayrılmıştır. Genel anlamda başarılı bir öğrenci olarak Bobo-Dioulasso'ya gelmiştir. Lise dönemi onun çevresini oluşturması açısından önemli bir yer tutar. Nitekim ileride siyasi hayata atıldığı pek çok yol arkadaşı ile lise sıralarında tanışmıştır.

Ülkeyi istikrarlı hale getirmeyi başaramayan Maurice Yaméogo iktidarı, 1966 yılında Aboubacar Sangoulé Lamizana liderliğindeki askeri cunta tarafından devrilmiştir. Lamizana'nın bir hamlesi Sankara için önemli bir basamak olmuştur. Başkent Ouagadougou'da açtığı askeri akademi, Sankara'nın bu akademinin sınavlarını kolaylıkla geçmesi ve askeri akademi öğrencisi olmasını sağlayamıştır. Akademi dersler veren sivil bir profesör olan Adama Touré, öğrencilere emperyalizm, neokolonializm, sosyalizm, komünizm ile Çin ve Rus devrimlerinden bahsediyordu. Touré parlak öğrencilerini sınıf dışındaki Afrika özgürleşmesinin konu alındığı toplantılara davet etmiştir (Burkina Faso: Thomas Sankara Lives in the Memory of Africans, 2019). Profesörün düşüncelerinin Sankara üzerinde etkisi olduğu açıktır.

Sankara, akademiye tamamladıktan sonra Madagaskar'daki eğitime gitmeye hak kazanmıştır. Bir Fransız sömürgesinden diğerine olan bu yolculuk, onun vizyonunu genişleten bir kazanımdır. Madagaskar'ı hayalinde canlandırdığından çok daha iyi durumda bulmuştur. Muhtemeldir ki Fransızların Antananarivo'ya yaptıkları yatırımın Yukarı Volta'dan fazla olduğunu görmesi, sömürü eyleminin ve boyutlarının aynı olmayabileceğine dair fikirler kazandırmıştır. Dönemin şartlarında Fransızların yaptırdığı üzüm bağları, pitoresk ağaçlı sokaklar, büyük katedraller, anıtlar, parklar, saraylar, Avrupa tarzı restoranlar, tren yolları ve otellerin bulunması onu etkilemiştir. Antsirabe, Antananarivo'nun 165 km güneyinde, Fransızlar tarafından Afrika'nın elitlerini yetiştirme amacıyla kurulmuş bir eğitim merkeziydi. 1967'de kurulan bu akademi Frankofon Afrika'nın askeri komuta kademesini yetiştirmiştir. Sankara burada diğer bölgelerden gelen askerlerle ilişkilerini geliştirmiş ve daha sonra Nijer'in devlet başkanı olacak İbrahim Bare Mainassara ve Gabon devlet başkanı Omar Bongo'nun eşinin kardeşi Guy Aissa Dabany ile tanışmıştır (Peterson, 2021: 55). Antsirabe akademisinde geçirdiği dönemde taktikler, silahlar, tarih, teori, mücadele, keşif gibi askeri alana yönelik eğitimlerin dışında, tarım alanında da çok çeşitli tecrübeler edinmiştir.

Sankara 1973 yılının Ekim ayında ülkesine döndüğünde pek çok ülke petrol krizi sebebiyle zor zamanlar geçirmekteydi. Yardım kuruluşlarının bölgedeki faaliyetleri artmış ve Yukarı Volta'da da durum pek iç açıcı değildi. Bununla beraber 1974 yılında Yukarı Volta ile Mali arasında çatışma başladı. Agacher şeridi üzerindeki anlaşmazlık üzerine başlayan çatışma aslında iki askeri diktatörlüğün, kıymetli doğal kaynaklar içerdiği düşünülen bölgeyi ele geçirme isteğinden doğan bir sorundu. İki tarafın da içinde bulunduğu ekonomik çıkmaza bakıldığında bu bölgeyi kurtarıcı olarak görmeleri tesadüf değildir. Kaldı ki iki taraf aynı bölge için 1985 yılında da karşı karşıya gelmiştir. Çatışmalardan ötürü sınıra gönderilen birliklerin içerisinde olan Sankara'nın bölgedeki başarısı onun savaş kahramanı imajını elde etmesinde önemliydi (Skinner, 1988: 442).

1979 yılında evlenen ve iki yıl sonra babalık heyecanını yaşayan "kahraman", aynı zamanda ülkesinin içinde bulunduğu duruma oldukça fazla kafa yormaktaydı. Dönemin Yukarı Voltası, 7 milyon insanın çok azı dışında geri kalanın yoksullukla boğuştuğu bir süreçteydi. Yaşam beklentisini 44 yıl olduğu 1980 yılında nüfusun büyük çoğunluğu kırsalda yaşamakta, yetersiz beslenme ve hastalıklar nedeniyle halkın durumu gittikçe kötüleşmekteydi. Okul çağındaki çocukların yalnızca %18'i okuldaydı. Bu durum Sankara kadar başka kesimleri de rahatsız ediyor ve herkes yeni bir çıkış yolu üzerine kafa yoruyordu. Afrika Bağımsızlık Partisi, radikal şekilde harekete geçilmesi gerektiğini düşünenlerin toplanma noktasıydı. Sovyetler Birliği, Çin ve Arnavutluk'taki haberleri ilgiyle takip eden kesim teorik tartışmalar içindeydi ancak bu tartışmalar için teorik boyutundan pratiğe geçmekten uzaktı. Sankara'nın siyasi görüşüne bakıldığında benzer şeyler düşünse de herhangi bir parti ile yakınlaşmıyordu. Sankara sol ideolojinin kaynaklarını okusa da Komünist Parti ile fikirsel olarak ciddi bir ayrışma içerisindeydi. Partide izlerini gördüğü Sovyet ve Çin ekolleri ile ilgili soru işaretleri taşıyordu. Özellikle Komünist Parti'nin dini içeriğe dair söylemleri, insan hakları ihlalleri ve siyasi baskı ortamına yönelik tutumlarının bu iki ülke ile benzerlik taşımasına yönelik kaygıları bulunmaktaydı

(Peterson, 2021: 75). Bu noktada Sankara'nın sosyal adalet bağlamında bir arayışı olduğu söylenebilir. Kafasındaki temel ilke, ideolojilerin sınırlılıklarının dışında, ülkesindeki fakirliğin, sömürge geçmişinin izlerinin ve dejenere yöneticilerin oluşturduğu siyaset ortamının ortadan kaldırılmasına yönelik bir sosyal adalet kavramıdır. Hristiyanlık dışında Kuran'ı okumasının, Çin kültürü üzerine konuşabilmesinin, Sartre ve Camus'tan alıntılar yapmasının asıl sebebinin bu adalet arayışı olduğu söylenebilir. İslam'la ilişkisi bağlamındaki ilginç anekdotlardan biri ise eşi ile tanışmasında yaşadıklarıdır. Eşinin ve ailesinin Müslüman olması sebebiyle evlenmek için neredeyse İslam'ı din olarak kabul edecek duruma gelmiştir (A.g.e.: 76).

1980 yılı itibariyle Yukarı Volta'da işler iyiye gitmiyordu. Siyasi yozlaşmanın ekonomik etkileri ve Lamizana yönetiminin sorunları çözememesi yeni bir darbe zemininin oluşmasına sebep olmuştur. 25 Kasım günü General Saye Zerbo liderliğindeki cunta, yönetime el koyarak Lamizana'yı indirmiş ve tutuklamıştır. Onunla birlikte pek çok görevli de tutuklanmış, anayasa askıya alınmış, meclis lağvedilmiş ve tüm siyasi partilerin faaliyetleri yasaklanmıştır. Fransız ordusuyla beraber Hindçin'de bulunmuş olan Zerbo için darbeyi meşru kılan sebep devlet otoritesinin sarsılmış olmasıdır. Zerbo önderliğinde yeni oluşturulacak yönetimin ilk işinin yolsuzlukla savaşmak olacağı vurgulanıyordu. Yolsuzlukla savaş, ekonomik anlamda zor günler geçiren bir ülkede halk desteğini almak için geçerli bir sebeptir. Cuntanın bu söylemi sıklıkla kullandığı görülmektedir. Yeni yönetim, askerlerin çoğunluğu ve sendikalardan önemli destek almasına rağmen Sankara ve yakın arkadaşları hem darbeye yer almamış hem de yeni yönetime mesafeli durmuşlardır (Ouedraogo, 2018).

Zerbo, ilerleyen süreçte Sankara'yı siyasete çekmek istemiş ve ona bakanlık teklif etmiştir. Teklife sıcak bakmayan Sankara, sonrasında arkadaşlarının da düşüncelerini almış ve istekli olmasa da bakanlık pozisyonunu kabul etmiştir. Görevi almasından sonra klasik bir devlet görevlisi olarak hareket etmek yerine farklı bir görüntü sergilemiştir. Bakanlığa arabadan çok bisikletle gitmesi onun sıra dışı bir siyaset anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Kardeşi Paul Sankara onun bakanlığa geçiş sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Kimsenin onu başkaları gibi hükümette olma sayesinde zenginleşenlerden biri olarak anmasını istemiyordu. Bakan olduğunda bir şoförü vardı ve bu onu çok huzursuz ediyordu çünkü şoför ondan yaşça oldukça büyüktü. Thomas bunun yerine bir bisiklet aldı. Kabineden işe bisikletle giden tek kişiydi ve pek çok hükümet üyesini rahatsız ediyordu. Bakanken bir kez olsun bile televizyonda kameraların karşısında bulunmadı. Medya vasıtasıyla onun popülaritesinin kullanılacağını biliyordu ve bir ünlü gibi görünmeyi reddetti. Saye Zerbo'nun hükümetinde bulunmasından dolayı gurur duymadığını gösteriyordu” (Peterson, 2021: 83).

Enformasyon Bakanlığı ülkedeki yolsuzluk haberlerinin gazetelerde yer almasına müdahale etmemesi sebebiyle ülkedeki üst düzey bürokratlar tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Hatta Sankara'nın tutumu medyaya cesaret vermiş ve tüm yolsuzluk, usulsüzlük haberlerinin üzerine daha fazla gidilmiştir. Sankara'nın bu dönemde basın özgürlüğü tarafında yer alması, yolsuzlukla savaş mottosuyla yönetime gelen ve sonrasında yolsuzluk haberlerinin ayyuka çıkması sebebiyle zor durumda kalan Zerbo iktidarını rahatsız etmiştir. Bugüne bile otoriter veya yarı otoriter olarak tanımlanabilecek birçok Afrika ülkesindeki medyaya baktığımızda iktidar ile ilişkilerinde paralellik olmadığı takdirde işlerini yapamaz duruma gelen örnekler bulmak mümkündür (Harch, 2017). Dolayısıyla içerideki iktidarını henüz sağlamlaştırılmamış bir iktidarın medyayı kontrol edememesinin çok daha büyük bir problem olarak görülmesi normaldir. Sankara ile hükümetin arası bu hamle ile iyice açılmıştır.

Peterson'un kitabında anlatılan ilginç bir detay, Sankara'nın siyasi geleceğinde yaşayacağı sorunlara dair fikir verebilir. 1982 Dünya Kupası'nda Frankofon Afrikalıların oldukça heyecanlı oluşundan hareketle Sankara Fransa'dan bakan sıfatıyla bir istekte bulunur. İsteği Fransa'nın ülkesine uydu sistemi kurulmasına yardımcı olması ve böylece halkının Dünya Kupası'nı izleyebilmesidir. Kamerun, Cezayir gibi Frankofon takımların dışında Fransa Milli Takımı'nda da pek çok Afrikalının bulunması kıta insanının ilgisini çekiyordu. Pazarlıkların zora girdiği dönemde Sankara'nın Fransa'nın uydu konusunda yardımcı olmaması halinde Kaddafi'den yardım isteyeceğini söylemesi işe yararmış ve

Fransız yardımı gelmiştir. Bu hamle onun siyasi pazarlık gücünü göstermesinin yanında dünya siyasetini de takip ettiğinin göstergesidir. Çünkü Kaddafi'den bahsettiği dönemde ABD'nin Kaddafi'ye karşı tutumu da katıdır. CIA'nin Çad iç savaşında Kaddafi karşıtı operasyonlar düzenlediği bir dönemde Sankara'nın ondan bahsetmesi dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu bağlamda hükümeti rahatsız ettiği dönemde aynı zamanda Fransa ve ABD'yi de rahatsız ettiği söylenebilir. Ayrıca unutulmaması gereken bir diğer nokta, dünyanın soğuk savaşı etkisinde olmasıdır. Dolayısıyla Afrika'daki sol hareketler ve potansiyel Sovyet yanlısı olarak görülen klikler daha fazla dikkat çekmektedir.

İktidar partisi ile Sankara arasında yürümeyeceği açıkça belli olan bu ilişkinin 1982 yılında büyük çatırdamalara sahne olduğunu görmekteyiz. Basın üzerindeki kontrolün sağlanmasının istenmesi, bazı gazete editörlerinin tutuklanması, bazılarının ülkeyi terk etmek zorunda kalması ve basın mensuplarının hükümeti protestolara ve grevlere başlaması okları Sankara'ya çevirmiştir.

Sankara, başkana yazdığı mektupta önemli eleştiriler yapmış ve CMRPN iktidarını bir egemen sınıf hareketi olmak ve yalnızca belli bir azınlığın çıkarlarına hizmet etmekle suçlamıştır. Mektubun haricinde istifasını radyodan da aktaran Sankara, artık iktidar için çok daha büyük bir tehdit haline gelmiştir. 1982'de Frankofon Afrika ülkeleri Ouagadougou'da Afrika sinemasının geleceğini tartışmak üzere bakanlıklar düzeyinde bir araya geldiğinde Sankara'nın belki de en tahmin edilemez hamlesi gerçekleşmiştir. İnsanlara canlı olarak aktarılan bir radyo yayınında Sankara, "İfade özgürlüğü olmadan sinema olmaz, özgürlük olmadan ifade özgürlüğü olmaz." demiştir (Peterson, 2021: 85). Elbette ardından tutuklanmış ve kendisi için altı ay sürecek tutukluluk hali başlamıştır. Burada önemli olan nokta, göreve gelmesiyle beraber basını özgürleştirme adına yaptığı hamlelerin sonuçlarından çekinmemesidir. Arkadaşları dahil pek çok kişinin yakalanmasına sessiz kalmamış, protesto ve grevlere destek vermiştir. Konforlu pozisyonunun etkisi altında kalmamış ve hayatını riske etmeyi seçmiştir. Bugünün şartlarında rahat koltuklarından vazgeçecek elitlerin sayısının ne kadar az olduğu düşünüldüğünde, Sankara'nın o günün şartlarında henüz oturmamış hükümetler sürecinde yaptığı iş büyük bir cesaret örneği olarak görülebilir. Nitekim susmayı, onun siyasi kariyerinde bir son değil, yeni bir başlangıç olmuştur.

2. 1983 Darbesi ve Yeni Başkan

Sankara için siyasi anlamda parlak günler oldukça yaklaşmıştır. Hatıralarında nispeten rahat bir tutukluluk dönemi geçirdiğinden bahsetmektedir. Bu süre zarfında fikir birliği yaptığı dostlarının desteğini gördüğünü eklemektedir. Sankara'nın esareti devam ederken, dönemin Yukarı Volta iç siyaseti oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Sendikalarından medyasına kadar çalkantılı süreçlerle baş etmek zorunda olan CMRPN iktidarı da geldiği şekilde, darbe ile gitmiştir. Askerin kontrol altına alınmasının kolay olmadığı ülkelerden biri olan Yukarı Volta'da sıradaki iktidar değişimi başka bir klik tarafından gerçekleştirilmiştir. Zerbo, Lamizana'yı nasıl görevden uzaklaştırdıysa, kendisi de silahlı kuvvetlerin başındaki Yorian Some önderliğindeki grup tarafından aynı şekilde iktidardan düşürülmüştür. Askerler hükümetin oluşturulması sürecinde görev dağılımı hususunda istişareler yaparken, Sankara yine görev alması istenen kişilerden biridir. Halkın Kurtuluşu Geçiş Konseyi, hükümetin feshedilmesine dair bildiriye Sankara'nın kaleme almasını istemiştir. Bu sebeple özellikle Batı medyasında da Sankara'nın darbenin en önemli isimlerinden biri olduğuna dair analizler yayınlanmış ancak bu yorumlar gerçekliğin dışında kalmıştır. Darbeye başından beri karşı olan Sankara, Zerbo hükümetine karşı oluşturulması istenen bildiriye yazmıştır. Bildiri darbenin (elbette bildiride devrim olarak geçmektedir) yapılış amaçlarına değindikten sonra şu cümleler ile bitmektedir:

"Ulusal Devrim Konseyi'nin temel amacı ve hedefi, Yukarı Volta halkının çıkarlarının savunulması, özgürlük, gerçek bağımsızlık, ekonomik ve sosyal ilerlemeye yönelik derin özelemlerin gerçekleştirilmesidir. Yukarı Volta Halkı! Devrim Konseyi ile ülkemizin parlak geleceği ve büyük vatanseverlik mücadelesi için ileri!

Ya vatan ya ölüm, kazanacağız!

Yaşasın Volta halkı!

Yaşasın Ulusal Devrim Konseyi!" (Sankara, 2016).

Askerin siyasete müdahalesinin her zaman demokrasi karşıtı bir tutum olduğu konusunda şüphe bulunmamakla birlikte, Yukarı Volta örneğinde olduğu gibi, Afrika'da askeri cuntalar genellikle yine askeri cuntalar tarafından gönderilmektedir. Güncel örneklerde askeri darbe ile gelen ve otuz yıldan fazla süredir iktidarını koruyan bazı liderlerin olması onların demokrasiyi sistemsel hale getirdiğini değil, darbe sonrasında stratejik pozisyonları rakiplerine kaptırmadığını ve muhalefet imkânı bırakmadığını göstermektedir.

Sankara'ya yeni yönetimde daha aktif rol alması yönünde baskılar hemen başlamıştır. Daha önce olduğu gibi aktif siyasetin içinde bulunmak istemese de baskılar sonucu ülkenin yeni başbakanı olmuştur. Yeni görevinden sonraki söylemlerinde sıklıkla vurguladığı iki nokta görmekteyiz. Bunlardan ilki, Üçüncü Dünya olarak tanımlanan ülkelerin mücadelesine dair yol haritalarıdır. İkincisi ise güçlü bir anti-empyralist söylem dahilindeki Pan-Afrika düşüncesidir.

3. Üçüncü Dünya ve Pan-Afrika

Pan-Afrika, özü Afrika kıtası dışında oluşturulmuş ve ırkçılık karşıtı söylemle geliştirilmiş bir ideolojidir. Oluşumundan bugüne bu ideolojinin iki ayak üzerinde temellendirildiği görülmektedir. Bunların ilki siyasi, ikincisi ise kültürel taraftır. Farklı düşünürler tarafından farklı yorumlanan Pan-Afrika, en dar siyasi tezahüründe, Afrika diasporasındaki tüm insanların yaşayabileceği birleşik bir Afrika ulusu öngörmektedir. Kültürel bağlamda içeriğini daha fazla genişletebileceğimiz bu bakış açısı, genel bir ifadeyle, Afrika kökenli insanların pek çok ortak noktaya sahip olduğu, bunun da fark edilmeyi ve hatta kutlanmayı hak eden bir gerçek olduğu düşüncesidir (Geiss, 1967). Düşüncenin kıta dışında olgunlaşmasının ana sebebi köleliğin kaldırılması ve Avrupa'daki milliyetçiliğin yükseliş trendidir. Köleliğin kaldırılması sorunları çözmemiş, hatta özellikle Amerika'da daha büyük toplumsal gerilimi beraberinde getirmiştir. Bu husus, siyahların kendilerine yaşayacak güvenli bir yer bulmaları ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Afrika'ya geri dönüş tahayyülünün çıkış noktası budur. Öte yandan Avrupa'da monarşilerin yıkılması sonrasında yükselen milliyetçi dalga da Afrika milliyetçiliği ya da siyah milliyetçiliğini tetiklemiştir. Bu iki sebep, Pan-Afrika'nın fikirsel düzeyde yükselmesini ve popüler hale gelmesini sağlamıştır.

Siyah ve beyaz çatışması içerisinde siyahların özgür olamayacağını dair inancını koruyan Martin Delany, Afrikalı Amerikalıların Birleşik Devletleri'nden ayrılarak kendi uluslarını kurmaları gerektiği fikrini savunmuştur. Delany'nin çağdaşları olan Crummel ve Blyden, Afrika'nın bu yeni ulus için en iyi yer olduğunu düşünüyordu. Afrikalıların anavatanlarına dönmeleri ve orada yaşayanları dönüştürüp medenileştirmeleri gerektiğine inanıyordu. Üç düşünürün haricinde fikrin olgunlaşmasına en önemli katkı William Edward Burghardt Du Bois tarafından yapılmıştır. Du Bois, uzun kariyeri boyunca Afrika tarihi ve kültürünün araştırılması için tutarlı bir savunucu olmuştur. 20. yüzyılın başlarında Afrika üzerine çalışan az sayıdaki akademisyen arasında en önde geleniydi. Yirminci yüzyılın başında yaptığı "yirminci yüzyılın sorunu renk çizgisi sorunudur" açıklaması Pan-Afrikanist duygularla yapılmıştı. Yirminci yüzyılın ilk on yıllarının en önemli Pan-Afrikanist düşünürleri arasında Jamaika doğumlu Siyah milliyetçi Marcus Garvey de vardı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Garvey, Siyahların kolektif geçmişinin olumlu özelliklerini vurgulayarak Afrika'nın bağımsızlığı davasını savundu. Örgütü Universal Negro Improvement Association (UNIA) milyonlarca üyeye sahipti ve "Afrika'ya geri dönüş" için planlar yapıyordu. Garvey'in Siyahları Afrika'ya geri götürmek ve küresel Siyah ticaretini kolaylaştırmak amacıyla kurduğu Black Star Line adlı denizcilik şirketi sonuçta başarısız oldu. 1920'lerden 1940'lara kadar Pan-Afrikanist fikirleri savunan en önde gelen Siyah entelektüeller arasında, her ikisi de Trinidad'dan gelen C.L.R. James ve George Padmore vardı. Padmore, 1930'lardan 1959'daki ölümüne kadar Pan-Afrikan fikirlerin önde gelen teorisyenlerinden biri olmuştur. Senghor da düşünceleriyle katkı sunan bir diğer isimdir (Langley, 1969). Bu iki isim, Senghor ve Padmore'u kitabın ilerleyen bölümlerinde siyasi Pan-Afrikanistlerin fikir dünyasını etkileyen düşünürler olarak da ortaya çıkmaktadır. Malcolm X, Martin Luther King gibi isimler de hak mücadelesi içerisinde daha geniş bir perspektif üzerinden Pan-Afrika'nın gelişimine katkı sunan isimler arasında sayılmaktadır.

Emperyalizmin ezici ve yıkıcı temellerine karşı mücadeleyi savunan Sankara'nın bu alandaki düşünceleri önemlidir. “Üçüncü Dünya” sözlükte iki farklı anlamla tanımlanmaktadır. Bunlardan ilki, Afrika ve Asya’da bulunan, Komünist ve Komünist olmayan kutuplara dâhil olmayan ve gelişmemiş ülkeleri ifade eden anlamdır. İkincisi ise “Üçüncü Dünya” ülkelerinde yaşamayan fakat etnik kimlikleri, ideolojileri veya dezavantajlı durumları ile o gruptaki ülkelerle birlikte anılan insanları tanımlamaktadır (Funk-Wagnalls, 1971). Walter Laqueur ise bu tanımlamayı Batı ve Komünist güç bloklarının aksine Latin Amerika’da ayakları üzerinde durmaya çalışan ve Afrika’da bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkeler için kullanmıştır. Laqueur’a göre bu ülkeleri aynı kategoriye toplayan üç farklı etken bulunmaktadır. İlki bu gruba dâhil edilen ülkelerin tamamının emperyalist güçlere karşı duyduğu öfke ve kindir. Bu kin Latin Amerika, Afrika ve Asya ülkelerini birlikte hareket etmeye itici bir özelliktir. İkinci etken, bu gruptaki ülkelerin gelişmemiş ekonomilere sahip olmalarıdır. Avrupa, ABD, Japonya gibi endüstriyel ekonomiler ile karşılaştırıldığında aradaki fark açık şekilde görülmektedir. Asya, Latin Amerika ve Afrika’da hızlı artan nüfus ve buna karşın aynı hızla gelişmeyen standartlar, Üçüncü Dünya ülkelerinin diğerleri ile arasındaki farkın açılmasını beraberinde getirmektedir. Üçüncü etken ise bu gruptaki ülkelerdeki bilgisizlik seviyesinin fazlalığının, Batı merkezli okumuş elit bir kesimi öne çıkarmasıdır. Bu küçük elit kesim ise özellikle siyasi alanda Batı merkezli düşünceleri ile aktif olmaktadır (Laqueur, 1971: 497; Green B. W., 1980: 26).

Üçüncü Dünya kavramının yukarıdaki anlamlardaki kullanımı Fransa’da ortaya çıkmıştır. 1789’deki devrim öncesinde Fransa’da halk üç farklı sosyal sınıftan oluşmaktaydı. Birinci sınıfta din adamları, ikinci sınıfta soylular bulunmaktaydı. Bu iki grup siyasi ve toplumsal kararlarda söz sahibi iken, üçüncü sınıfta bulunan burjuvazinin herhangi bir etkisi bulunmamaktaydı. On sekizinci yüzyılda “Üçüncü Sınıf” (Tiers Etat) devrimci bir slogan haline geldi. 1789 devrimi ile birlikte siyasi güç küçük bir oligarşiden üçüncü sınıfa doğru kaymış oldu. Terimi 1952’de ilk kez kullanan Alfred Sauvy, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da oluşan durumu Fransız Devrimi’ndeki üçüncü sınıfa benzeterek “Üçüncü Dünya” (Tiers Monde) kavramını ortaya koymuştur (Isbister, 2003: 15). Frantz Fanon (2006), Jean Paul Sartre gibi düşünürlerin yazılarında da kullandığı terim, özellikle Batı ülkelerindeki sol ve entelektüel kesimde popüler olmuştur.

Sankara'nın, giderek güçlenen siyasi kariyerinin ilk yıllarından itibaren anti-emperyalist bir mücadele kavramıyla hemhal olduğunu daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda emperyalizmin ezdiği tüm ulusların birlikte hareket etmesine dair görüşleri de tutarlıdır. Ancak onun bu mücadele sınırlarını öncelikle daha yerel bir düzeyde incelemek gerekir. İşte bu da daha önce bahsedilen ve vurguladığı ikinci nokta olarak karşımıza çıkar: Tüm Afrika’nın birleşik bir şekilde mücadele etmesini simgeleyen Pan-Afrika ideali. Seksenli yıllarda henüz geç değilken böyle bir idealin gerçekleşmesi, “üçüncü dünya” kavramının yönünü tamamen değiştirebilir ve belki hem Asya hem Latin Amerika hem de Afrika için eşsiz bir model elde edilebilirdi.

Başbakanlığı kilise tarafından desteklenmeyen Sankara, görevini uluslararası alanda Yukarı Volta’yı etkin kılmak adına devam ettirmiştir. Bu kapsamda yurt dışı temaslarında bulunmuş ve ilk ziyaretini de Libya’ya Kaddafi ile görüşmek için yapmıştır. Libya haricinde bağlantısızlar hareketindeki ülke liderleri ile de görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ardından uluslararası basında İsrail’i eleştiren sözleri gündem olmuştur. “Tüm dünyanın oybirliğiyle kınanmasına rağmen, ABD tarafından alenen desteklenen İsrail hükümeti, ordusuyla Lübnan’ı işgal etti, başkent Beyrut’u acımasızca yıktı” ve “İsrail hükümeti, Sabra ve Şatilla’daki tarif edilemez katliamlara izin verdi. Liderlerinin insanlığa karşı suçlardan yargılanması gerekiyor” açıklamalarını yapmıştır. Nikaragua ve El Salvador’a “emperyalizmin” müdahalesini kınamış, Güney Afrika, Mozambik ve Angola halkıyla dayanışma içinde olduğunu ifade etmiştir (Peterson, 2021: 97).

Sankara'nın emperyalizm hakkında söyledikleri içinde bulunduğu dönemde dünyadaki gelişmeleri de yakından takip ettiğini göstermektedir. Yalnızca kıtadaki emperyalizmden değil, farklı yerlerdeki baskı ve zulümlerden de bahsetmektedir. Yabancı bir gazeteciye verdiği röportajda şunları söylemiştir:

“Emperyalizm yanlıştır. Emperyalizm kötü bir öğrencidir. Yenilip sınıftan atıldığında tekrar aynı yere gider. Kötü bir öğrencidir. Yanlıklarından asla ders çıkarmaz, asla ders almaz. İşte orada, Güney Afrika’da insanların boğazlarını yalnızca özgürlük istedikleri için kesiyor. Ortadoğu’da Araplarla çarpışıyor. Bu Siyonizm. Emperyalizm her yerde. Yayılan kültürlerle, dezenformasyonla ve tüm manevralarıyla bizi istediklerini düşünmeye, kabul ettirmeye yöneltiyor. Tanrı aşkına, onun önünde durmalıyız. Her zaman söylediğim gibi, şiddetli bir evreye geçecek. O, bildiğimiz bazı ülkelere asker çıkardı. O, Güney Afrika’da kardeşlerimizi öldürmek için silahlandı. Lumumba’ya, Cabral’a ve Kwame Nkrumah’a suikast düzenleyen o.” (Praiere, 1988: 54-55).

Sankara’nın atıf yaptığı ve suikasta kurban giden üç ismin Pan-Afrika düşüncesinin önde gelen üç ismi olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Bu bağlamda Sankara’nın emperyalizmin yenilmesine dair sunduğu reçetenin ilaçlarından birinin de birleşik Afrika olduğu söylenebilir. Bu düşünceler, Batı güçlerinin ve özellikle de Fransa’nın Sankara hakkındaki olumsuz düşüncelerini artırmıştır. Nitekim 17 Mayıs’ta kendinin ve onun gibi düşünen arkadaşlarının yeniden tutuklanmasının asıl nedeni de budur. Tutuklu iken öldürülmek istenmiş fakat halkın onun tutuklanması sebebiyle yaptığı gösterilerin vesilesiyle bir deneme dışında buna cesaret edilememiştir. Halk hareketi ile dışarı çıkan Sankara bir süre sonra tekrar tutuklanmıştır. Özellikle Fransa’nın duyduğu rahatsızlık, Sankara’sız bir düzen kurma girişimleri ile desteklenmiştir. 16 Haziran’da tekrar serbest kalmasından sonra siyasi söylemlerine devam etmiştir. Aslına bakılırsa bu tutuklamaların, 4 Ağustos Devrimi olarak anılan süreçte halkın bir kesimi üzerinde meşruluk sağladığı gözden kaçırılmamalıdır. Sankara ve destekçileri, silahlı çatışmalar sonucunda darbe yönetimini yine bir darbe ile devirmiştir. Sivil grupların büyük bir desteği ile karşılanan bu hareket, Yukarı Volta’nın bağımsızlık günü olan 5 Ağustos’ta Sankara’nın başkanlık sarayına gidişi ile kutlamaya dönüşmüştür.

İktidarı ele aldığı Afrika’nın Yukarı Volta’ya yakın bölgelerinde iki husus uluslararası gündemin başat unsurları haline gelmiştir. Bunlardan ilki, benzer sol ve radikal sol iktidarların komşu ülkelerde yönetimi ele alma olasılığı, diğeri de Sankara’nın Kaddafi ve Libya ile olan ilişkileridir. Her iki unsur da Batı ve Batı müttefiki rejimler için büyük iki tehdit olarak görülmüştür. Sankara ve Kaddafi arasındaki bağ üzerine haberler çıkmaya başlamıştır. Le Monde, Yukarı Volta’daki darbeye Libya’nın rolünü ve Libya uçaklarını gündeme getirirken Times, Sankara’nın Libya’ya sempati besleyen ve Marksizm etkisinde olan biri olduğuna dair haber yapmıştır (Peterson, 2021: 136). New York Times’ın konuya dair haberleri de farklı değildir.

Sankara’nın Güney Afrika’daki ırkçı rejime karşı tutumu, İsrail’in Arap topraklarındaki uygulamalarına karşı tutumu, uluslararası arenaya taşındığında öncekinden daha büyük etki yapmıştır. Artık bir ordu mensubu ya da bakan olarak değil, devlet başkanı olarak haksız gördüğü uygulamalara karşı sesini yükseltmesi hem Batı’da hem de kıtanın çeşitli ülkelerinde rahatsızlıklara neden olmuştur. Yeni hükümete yapılması planlanan IMF desteği, dengeleri tehdit eden yeni başkanın sempatisini kazanma ve söylemlerini yumuşatıp iş birliğine kaydırma hamlesi olarak değerlendirilebilir. Sankara’nın bu konuda söylediği ve sonrasında oldukça ünlü olan, “Seni besleyen, sana istediğini yaptırır” (Neufeld, 2020) cümlesi, onun bu konudaki bakış açısının net bir görüntüsüdür.

Dış politika dengeye oturtulmaya çalışılırken, içeride devrim sonrasında çeşitli gruplar arasında devrimin nasıl adlandırılması ve karakterinin nasıl yansıtılması gerektiğine dair uzun tartışmalar yaşanmıştır. Philippe Ouédraogo, Soumane Touré ve Blaise Compaoré gibi isimlerin tartışması Sankara tarafından “Siyasi Oryantasyon Söylemi” başlığı altında toplanmıştır. Valere Some, Siyasi Oryantasyon Söylemi’ni Avrupa veya Sovyet modeli devrimlerden uzak tutmaktadır. O daha çok Üçüncü Dünyacılık kapsamında Cabral, Fanon, Nkrumah, Che ve Mao stillerinin benimsendiğini savunmaktadır (Peterson, 2021: 142). Bu dönem sonrasında Sankara ve yönetim kadrosunun en fazla zorlandığı husus ülke ekonomisini stabil hale getirmek olmuştur. Nitekim sivil toplum çalışmaları ve kırsaldaki tüm çaba bu yönde olmuştur. Siyasi stabilizasyon çabası da diğer yandan devam etmiş ve yönetim hem aynı ideolojiyi paylaşan grupları bir arada tutma hem de rejime karşı gelişebilecek çeşitli iç ve dış saldırılara karşı teyakkuzda olma kararlılığını sürdürmüştür.

4. Burkina Faso'nun Doğuşu

Yukarı Volta, ismini Burkina Faso olarak değiştirdiğinde takvim 4 Ağustos 1983'ü gösteriyordu. Yönetim kadrosu isim değişikliğinin sebebini, Yukarı Volta'nın emperyalizm kontrolünde geçen yılları olarak açıklamıştır. Burkina Faso, emperyalizmi yenmiş halkın adeta yeniden doğuşunu ifade etmektedir. Sankara'nın Fransız sömürgesi dönemi ve bağımsızlık kazanılmasında kendi iktidarına kadar geçen süreyi kıyaslamasına bakıldığında aslında Yukarı Volta'nın onun kafasında emperyalizmin devamı olarak sınıflandırıldığını görmek mümkündür. Aslında o, pek çok Afrika ülkesinde yaşanan transformasyon sürecini kendi ülkesi için tanımlamakta ve başka ülkeler için de benzer şekilde yorumlanabilecek bir süreçten bahsetmektedir. Sankara'ya göre Fransız kolonyalizmi, bağımsızlık sonrasında kendi eliti tarafından neo-kolonyal bir yapıya evrilmiştir. Kolonyal ordu neo-kolonyal bir yapıya, kolonyal okullar neo-kolonyal okullara dönüştürülmüştür. Bu kurumlar kolonyal dönemin aynı idealleri, fonksiyonları ile dönüşüm sağlamış ve emperyalizmin hizmetkârı olmaya devam etmişlerdir. Emperyalizmin güçlü desteği, yalnızca kendilerini düşünen bir azınlık oluşturmuş, yolsuzluk ve nepotizm gibi sorunlara yol açmıştır (Praiere, 1988: 81-82). Burkina Faso, yani dürüst insanlar ülkesi, tam da bu düşüncelerin arasından ortaya çıkmıştır. Yeni isim aynı zamanda yeni kimlik anlamına gelmektedir.

Devrimin ilk yılının kutlamaları büyük bir şölene dönüştürülmüştür ve stadyumda yerli ve yabancı pek çok kişinin katılımıyla kutlanmıştır. Bu kapsamda Gana'dan Jerry Rawlings'in katılımı Gana ve Burkina Faso arasındaki yakınlaşmanın da temel taşlarından olmuştur. Pan-Afrika söyleminde birleşen iki liderin kutlamalarda beraber bulunması, bu düşünce temelinde daha fazla liderin ve ülkenin birleşebileceği yönündeki umutları da yeşerten durumdur. Aslına bakılırsa Pan-Afrika söylemi Afrika devletleri için kabilecilik ve etnik fanatikliğin önüne geçmek için de fırsat olarak görülmüştür. Nitekim Sankara'nın ülkesi adına teşhis ettiği üç önemli hastalıktan biri kabileciliktir. Diğerleri ise yolsuzluk ve bürokratik nepotizmdir (Wilkins, 1989: 386). Kendisi de bir Mossi olan Sankara'nın içinden geldiği etnik grubun yaptığı haksızlıkları dile getirmesi, ülkenin Mossi olmayan azınlığı için kritik bir noktadır. Afrika'nın çok kabileli ve etnik yapısı düşünüldüğünde Sankara'nın hamlesi diğer Pan-Afrika öncülerinde de görüldüğü gibi hem ülkesinde birliği sağlama hem de kıtadaki yapay bariyerleri aşma girişimidir. Bu girişim, aynı zamanda yeni bir ulus inşa projesi olarak da değerlendirilebilir.

Devrimi gerçekleştiren kadronun gözünde fabrika ayarlarına döndürülen ülke, artık yeniden ve doğru şekilde programlanmalıdır. Bu sebeple Burkinabe kimliğinin her alanda öne çıkarıldığı görülmektedir. Sinema, müzik, edebiyat ve hatta bürokrasinin giyim tarzında bile bir öze dönüş girişimi başlatılmıştır. Kültürel alandaki hamleleri, arazilerdeki devletleştirme ve altyapı projeleri izlemiştir. Elbette her şey tam olarak uyumlu yürümekte ve Burkina Faso burjuvazisi yapılan bazı hamleleri kaygıyla karşılanmaktadır. Hatta bir süre sonra hükümetle işçi sendikaları liderleri arasında bile bazı anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Burjuvazi, sendikalar ve bazı devlet görevlilerinin mütevazı yaşama teşvik edilmesi, lüks hizmet araçlarının yasaklanması, memur maaşlarının düşürülmesi gibi önlemler Sankara'ya karşı yeni bir cephe açılmasına neden olmuştur (Murrey, 2018: 84). 4 Ağustos 1984'te Sankara tüm toprakları kamulaştırdı. Bu radikal önlem iki amaca hizmet etmiştir; birincisi, "geleneksel şeflerin gücünü" kırmak, ikincisi ise yönetim gücünü köylü çiftçilere kaydırarak tahıl üretimini artırmaktır. Ertesi yıl Nisan ayında "Üç Mücadele" programı başlatılmıştır. Birinci ve ikinci "mücadeleler", çalı yangınları ve keyfi odun kesimiyle mücadeleyi amaçlarken, üçüncüsü de ulusal bir ağaç dikme kampanyasıydı. Orman yangınları çıkarırken veya izinsiz ağaç keserken yakalananlar para cezası ödemek, hapis cezasına çarptırılmak veya ağaç dikmek zorunda kalmıştır (Sankara, 2007: 86). Kısa süreli sayılabilecek iktidarının sonuna doğru Sankara, Afrikalıların borçları üzerine düşünmüş ve bunu uluslararası kurumların toplantılarda da paylaşmıştır. 29 Temmuz 1987'de Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da yapılan Afrika Birliği Organizasyonu toplantısında borçlarla ilgili yaptığı konuşma kıta ülkeleri temsilcileri tarafından takdir toplamıştır:

"Her şeyden önce, borçlar ödenemez çünkü ödemezsek borç verenler ölmez. Bundan emin olabilirsiniz. Öte yandan, eğer ödersek ölecek olan bizleriz. Bundan da aynı derecede emin olabilirsiniz. Bizi borca sokanlar sanki bir kumarhanedeymiş gibi kumar oynuyorlardı. Kazandıkları sürece sorun

yoktu. Şimdi bahislerini kaybettikleri için geri ödeme talep ediyorlar. Şimdilerde kriz konuşuluyor. Kumar oynadılar ve kaybettiler. Bunlar oyunun kuralları ve hayat devam ediyor. Borcumuzu ödeyemiyoruz çünkü ödeyecek bir şeyimiz yok.” (Peterson, 2021: 263).

IMF ve Dünya Bankası borçlarına karşı yükselen bu ses, elbette ki birilerini mutlu ettiği kadar başka birilerini rahatsız edecektir. Hem bu kurumlardaki etkinliği ile ABD, hem de bölge ülkelerindeki etkinliği ile Fransa, Sankara'nın söylediklerinden kaygı duymuşlardır. Sankara, Burkina Faso'nun kendi yolunu seçeceğini ve liberalizmi ya da neo-liberalizmi siyasi veya ekonomik ideoloji olarak benimsemeyeceklerini açıkça ifade etmiştir (A.g.e.).

Sonuç

Sankara, Pan-Afrika düşüncesine en önemli katkıyı yapan Afrikalılardan biridir. Bu anlamda Sanara kıta dışında başlayarak bağımsızlık sürecinde etkisi artıran Pan-Afrika fikrinin anti-emperyalist bir hüviyete dönüşmesinde süreci hızlandıran politikalar uygulamıştır. Pek çok siyasinin sömürge ülkeleriyle ekonomik bağları korumayı ve siyaseten risk almayarak ters düşmemeyi seçtiği dönemde Sankara, gerektiğinde Kaddafi ile dostça ilişkiler tesis etmiş, Filistin meselesinde İsrail'in haksız olduğunu açıklamaktan çekinmemiş, ABD ve Fransa'nın baskılarına rağmen kontrol altına alınamayan bir profil çizmiştir. Dış politikadaki ilkeli duruşunun yanı sıra Enformasyon Bakanlığı sırasında yolsuzluklara, medya sansürüne karşı direnmiş ve pek çok siyasinin ses çıkarmadan ayrıcalıklı konumunu sürdürmeyi seçtiği bir süreçte karşı çıktığı tüm yanlışları halkla paylaşmaktan çekinmemiştir.

Kimlik mücadelesini, Afrika'nın pek çok ülkesinde bulunan ve bugün hala devam eden kabilecilik dar perspektifinden çıkararak Burkinabe kimliğini oluşmasına öncülük etmiştir. Sankara'nın bu açıdan kimlik mücadelesi ulusal bir dönüşüm planının parçasıdır. Bu planı daha değerli kılsa Burkinabe kimliğinin oluşumu sürecinde kabilelerin üstünde bir etnisite tahayyülünün yanında daha da geniş bir perspektiften birleşmiş bir Afrika hayal etmesidir. Burkinabe kimliği kabileciliğin o güne kadarki feodal gücünün kırmayı hedefleyen ve elitlerin elinden ayrıcalığını yok etmeyi düşünen bir formda ortaya çıktığında Sankara ve arkadaşlarına karşı tepkiler de oluşmuştur. Ancak başından beri elitler ve neokolonyal bağlantılara sahip bürokratların karşısında olan Sankara mücadelesinden vazgeçmemiştir.

Thomas Sankara, kendi döneminin dinamikleri ile birlikte değerlendirildiğinde mevkidaşlarının çok ilerisinde bir liderlik vizyonu ortaya koymuştur. Soğuk Savaş döneminin taraf seçmeyi zorunluluk haline getirdiği günlerde eski sömürgecilerin ve müttefiklerinin karşısında bir ideoloji benimsemiş ancak bu ideolojik bakış açısının dış politikada tutarsız kararlara yol açma potansiyelini dizginlemiştir. Fransa ile ilişkileri bağlamında bakıldığında, eski sömürgeciye sürekli olarak eşit bir konumda bulduklarını politikalarıyla vurgulamıştır. Ülkesinin çıkarlarının korunması hususunu dış politikasının ana unsuru haline getirmiştir. Bunu yaparken, bölgedeki diğer bağımsız devletlerin bir kısmının eski sömürgecilerin elit kadroları ile yönetilmesini eleştirmiş ve aynı eleştiriye Burkina Faso için de yapmıştır.

Pan-Afrika ideolojisi Sankara için bir ütopya değildir. Aksine ülkesindeki ulus inşa sürecinde etnik temelli üstünlüklerin yok edilmesi için çaba göstermesi ve Burkinabe kimliğinin ortaya çıkarılması Pan-Afrika'nın ilk adımıdır. Her bir Afrika ulusunun önce kendi egemenliğini elde etmesi ve ardından farklılıkları birleştirerek birleşik bir Afrika için çalışması bu ideolojinin doğal hedefidir. Nitekim ulus inşa sürecini sömürge geçmişleri sebebiyle doğal yollardan yaşayamayan pek çok Afrika ulusunda sonradan etnik çatışmaların başlaması, Pan-Afrika'nın koyduğu hedefteki haklılığını göstermektedir. Bugün Afrika kıtasında Sankara tipi liderlik örneğine rastlamak oldukça zordur. Giderek daha da pasif hale gelen Afrika Birliği ve uzaklaşan Pan-Afrika hedefinin, Sankara gibi inisiyatif alan ve hem eski sömürü güçlerine hem de potansiyel yeni-sömürgecilere karşı duracak liderlere olan ihtiyacı açıktır.

Kaynakça

- Funk and Wagnalls (1971). *Standard Dictionary of the English Language (2 Volumes) International Edition*. Washington: Funk and Wagnalls.
- Harch, E. (2014). *Thomas Sankara An African Revolutionary*. Ohio: Ohio University Press.
- Geiss, I. (1967). Notes on the Development of Pan-Africanism. *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 3(4), 719-470.
- Harch, E. (2014). *Thomas Sankara: An African Revolutionary*. Ohio: Ohio University Press.
- Harch, E. (2017). *Burkina Faso: A History of Power, Protest, and Revolution*. London: Zed Books.
- Isbister, J. (2003). *Promises Not Kept: Poverty and The Betrayal of Third World Development*. Virginia: Kumarian Press.
- Langley, J.A. (1969). Pan-Africanism in Paris, 1924-36. *The Journal of Modern African Studies*, 7 (1), 69-94.
- Lefaso. (2015). "Dossier Thomas Sankara : Les Résultats de l'autopsie Doivent Être Confirmés Par Des Tests ADN." <https://lefaso.net/spip.php?article67381>
- Nohlen, D., Krennerich, M., & Thibaut, B. (1999). *Elections in Africa: A data handbook*. Oxford: Oxford University Press.
- Neufeld, J. (2020, Mayıs 19). Thomas Sankara Tried to Liberate His Country from the West. Then He Was Murdered. *The Walrus*: <https://thewalrus.ca/thomas-sankara-tried-to-liberate-his-country-from-the-west-then-he-was-murdered/>
- Ouedraogo, L. (2017). Mediated Sankarism: Re-Inventing a Historical Figure to Reimagine a Future. *Africana Studies Student Research Conference*, 2. https://scholarworks.bgsu.edu/africana_studies_conf/2017/002/2
- Peterson, B. J. (2021). *Thomas Sankara: A Revolutionary in Cold War Africa*. Indiana University Press.
- Praiere, M. (1988). *Thomas Sankara Speaks*. New York: Pathfinder Press.
- Rupiah, K. (2022). "A Certain Amount of Madness' The Life and Legacy of Thomas Sankara." *The Continent*, (82): 15–16.
- Sankara, T. (2007). *We Are the Heirs of the World's Revolutions: Speeches from the Burkina Faso Revolution 1983-1987*. New York: Pathfinder.
- Sankara, T. (2016, Haziran 17). La Déclaration du 4 août 1983. *Thomas Sankara*: <https://www.thomassankara.net/la-declaration-du-4-aout-1983/>
- Skinner, E. P. (1988). Sankara and the Burkinabe Revolution: Charisma and Power, Local and External Dimensions. *The Journal of Modern African Studies*, 23(3), 437-455.
- Telesur. (2019). Burkina Faso: Thomas Sankara Lives in the Memory of Africans. (2019, Aralık 21). *TeleSur*: <https://www.telesurenglish.net/news/Burkina-Faso-Thomas-Sankara-Lives-in-the-Memory-of-Africans-20191221-0004.html>
- Wilkins, M. (1989). The Death of Thomas Sankara and the Rectification of the People's Revolution in Burkina Faso. *African Affairs*, 88(352), 375-388.

Extended Abstract**Introduction**

The first independence process in African countries began in Ghana in 1957 with the struggle led by Kwame Nkrumah. This struggle spread to other parts of the continent throughout the 1960s, and African nations gained their independence one after the other. One of the most important intellectual outcomes of the process was the idea of Pan-Africanism (United Africa), which envisioned a future beyond independence. This idea has taken different forms, expanded by the ideas of many national heroes who have become symbols for their nations.

Apart from Nkrumah, names such as Sankara, Lumumba, and Cabral have interpreted this ideology in their own way. Among these leaders, Thomas Sankara distinguished himself by combining the ideal of nation transformation with Pan-African thinking. The formation of the Burkinabe identity and the evaluation of this identity from a larger perspective within a unified African imaginary distinguishes Burkina Faso and Sankara from the others.

Methodology

The fact that Thomas Sankara was one of the developers of the panafrican idea made it necessary to first review the literature in this field. The fact that he implemented the ideas of the panafricanist leaders he was influenced by politically and culturally in his rule made it necessary to focus on the ideas of these leaders.

In this context, different biographies of Sankara's life have played an important role in reaching both his impressions of panafrican thought and the details of the path he charted for Burkina Faso. At the same time, French and US media coverage of the Upper Volta - Burkina Faso and Thomas Sankara in the aftermath, starting in 1960, was analyzed.

Findings and Conclusions

Thomas Sankara pioneered the formation of a Burkinabe identity by taking the identity struggle out of the narrow perspective of tribalism, which is still present in many countries in Africa. Sankara's struggle for identity in this respect is part of a plan for national transformation. What makes this plan more valuable is that in the process of the formation of Burkinabe identity, he envisioned not only an ethnicity above tribalism, but also a united Africa from a broader perspective. When Burkinabe identity emerged in a form that aimed to break the hitherto feudal power of tribalism and to destroy the privilege of the elites, there were reactions against Sankara and his colleagues. However, Sankara, who from the beginning was against the elites and bureaucrats with neocolonial connections, did not give up his struggle.

Taken together with the dynamics of his own time, Thomas Sankara presented a vision of leadership far ahead of his contemporaries. He adopted an ideology against the former colonizers and their allies at a time when the Cold War made it imperative to choose sides, but he restrained the potential of this ideological perspective to lead to inconsistent decisions in foreign policy. In the context of its relations with France, it constantly emphasized through its policies that it was on an equal footing with the former colonizer. It made the protection of its country's interests a central element of its foreign policy. In doing so, he criticized the fact that some of the other independent states in the region were governed by the elite cadres of the former colonialists and made the same criticism for Burkina Faso.

Pan-African ideology was not a utopia for Sankara. On the contrary, his efforts to eradicate ethnic-based superiorities in the nation-building process in his country and the emergence of Burkinabe identity is the first step of Pan-Africa. The natural goal of this ideology is for each African nation to first achieve its own sovereignty and then work for a united Africa by uniting differences. As a matter of fact, the fact that many African nations, which could not experience the nation-building process in a natural way due to their colonial past, later started ethnic conflicts shows the rightness of Pan-Africanism in its goal. Today, it is very difficult to find examples of Sankara-type leadership on the African continent. The increasingly passive African Union and the increasingly distant Pan-African goal clearly need leaders like Sankara who will take the initiative and stand up to both the old colonial powers and potential neo-colonizers.